

поліцію (ст. 7, 18, 33), про ОРД (ст. 8)), які спрямовані на забезпечення прав та інтересів особи.

На завершення слід зазначити, що допит за своєю формою і змістом, як психологічний інформаційно-пізнавальний процес, має чимало загальних рис з інтерв'ю, проте в рамках кримінального судочинства жодним чином не може бути ані його заміником, ані спорідненою процесуальною дією, оскільки інтерв'ю має принципово іншу соціальну природу, завдання та сферу застосування [8, с. 415–448].

Список використаних джерел

1. Реальная альтернатива допросу. https://lb.ua/world/2018/01/19/387543_realnaya_alternativa_doprosu.html.

2. Кубарев І. В., Барган С. С. Когнітивні підходи до тактики допиту: модель РЕАСЕ. Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 153–156.

3. Чельцов-Бебутов М. А. Советский уголовный процесс. Вып. 2. Харьков: Юр. издат. Наркомюста Украины, 1929. 338 с.

4. Винберг А. И., Шавер Б. М. Криминалистика. М.: Госиздат «Юрид. лит.», 1949. 272 с.

5. Марков М. М. Зарубіжний досвід допиту підозрюваного на прикладі європейських країн. Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 183–185.

6. Лукашевич В. Г. Криминалистическая теория общения: постановка проблемы, методика исследования, перспективы использования: монография. К.: Изд-во УАВД, 1993. 194 с.

7. Удалова Л. Д. Вербальна інформація у кримінальному процесі України : монографія. К.: ПАЛІВОДА А. В., 2006. 324 с.

8. Добренков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования. М.: ИНФА-М. 2009. 537 с.

Мотлях Олександр Іванович,

завідувач наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

СПЕЦИФІКА УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА Й ЕКСПЕРТА В ПРОВЕДЕННІ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА

Проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа, у будь-якій сфері діяльності, покладається на спеціаліста-поліграфолога. Це особа, яка здобула вищу освіту освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста чи магістра, додатково пройшла

цільове курсове навчання за напрямом підготовки «поліграфологія» і отримала кваліфікацію спеціаліста-поліграфолога, що підтверджується відповідним документом і має наявний, не менш ніж трирічний стаж роботи, особисті добропорядні якості та набуті достатні професійні навички для проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа. Спеціалістів такого профілю готують для подальшої роботи як в державні інституції різного спрямування, так і в приватні установи, підприємства, організації, компанії тощо. Часто спеціалісти-поліграфологи є самозайнятими особами, які надають свої послуги в галузі поліграфології різним суб'єктам господарювання, а також у приватному порядку пересічним громадянам у з'ясуванні нагальних, у тому числі проблемних питань, що виникли у них і потребують їх з'ясування, аналізу, оцінки і підготовки обґрунтованих відповідей.

Здебільшого такі дослідження стосуються питань психологічного кадрового відбору осіб на обіймання відповідних посад, чергових, планових та позапланових перевірок, внутрішніх переміщень, переатестації кадрів, внутрішніх розслідувань, кримінального та іншого судочинства, устаткування питань приватного характеру тощо. Їх результати мають суто конфіденційний характер і не підлягають розголошенню, за винятком і в порядку встановленому законодавством України для органів та структур, що наділені спеціальними повноваженнями з боку держави у питаннях розслідування вчинених кримінальних правопорушень та інших питань судочинства. Зазначені результати проведених досліджень застосовуються для об'єктивного аналізу і оцінки наданої особою конкретної інформації, яка підлягає встановленню, а також для:

- звужування кола ймовірно причетних осіб до події, що перевіряється;
- з'ясування причетності особи до підготовки або вчинення конкретного правопорушення;
- перевірки правдивості інформації, наданої досліджуваною особою;
- підготовки і вчинення корупційних та інших діянь з боку посадових осіб;
- наявності в особи боргів або фінансових зобов'язань, причетності особи до діянь, що передбачають юридичну відповідальність;
- виявлення ознак небезпеки (загрози), а також незаконних посягань, пов'язаних із виконанням особою своїх посадових обов'язків;
- розголошення особою відомостей, що становлять державну таємницю, службову або конфіденційну інформацію та ін.

Спеціалісти-поліграфологи також наділені повноваженнями надавати професійну допомогу органам досудового розслідування як експерти, оскільки володіють навичками спеціальних знань у галузі поліграфології, а тому їх діяльність має відповідати врегульованому порядку визначеному вітчизняним законодавством. На них покладаються завдання, які стосуються не лише дотримання

процесуальних вимог, а й тих, котрі відносять до організаційних, методичних, технічних і тактичних засад на різних етапах розслідування вчинених кримінальних правопорушень. Однак, процесуалісти у цьому питанні є більш стриманими і вважають, що умовиводи спеціалістів-поліграфологів не можуть замінити повноцінно проведеного експертного дослідження експертом-поліграфологом, особливо у випадках, коли потрібно дати однозначну, категоричну, стверджувальну відповідь. Вони посилаються на різницю між цими суб'єктами, яка існує у провадженні слідчих (розшукових) дій і полягає в тому, що спеціаліст надає слідчому науково-технічну допомогу у пошуку, вилученні, закріпленні та попередньому первинному дослідженні матеріальних слідів злочину й інших джерел доказової інформації, тобто в отриманні доказів, а експерт самостійно провадить дослідження направлених йому на експертизу об'єктів та формулює висновки, що являють собою якісно інше, не емпіричне, а висновкове знання та належать до самостійного виду доказів. Однак така позиція науковців є не зовсім об'єктивною у ставленні до спеціалістів та володіння ними спеціальними знаннями. Згідно ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» судово експертиза – це дослідження виконане експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [2].

Посилаючись на ч.1 ст. 69 КПК України експертом є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і який доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [1].

Відповідно висновок експерта – це процесуальний документ, складений експертом, у якому сформульовано відповіді на питання слідчого, прокурора, слідчого судді, суду тощо, і який виступає одним із зібраних джерел доказів у відкритому кримінальному провадженні щодо вчиненого і зареєстрованого в ЄРДР кримінального правопорушення. Правовий статус експерта, певні вимоги до нього встановлені ст. 69, 70, 242–245 КПК України, Законом України «Про судову експертизу» та підзаконними нормативними актами. Однак наряду з експертом у кримінальному процесі бере участь і спеціаліст. Згідно ч. 1. ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Хоча дійсно спеціаліст за результатами виконання своєї діяльності,

здебільшого готує та видає довідки, які не слугують доказами для кримінального судочинства, але кримінальне процесуальне законодавство України не позбавляє права залучати спеціаліста експертом у своїй галузі знань. На те вказує і ч. 2 зазначеної ст. 71 Кодексу, яка визначає, що спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду. Тобто законодавець цією нормою прямо вводить спеціаліста у кримінальний процес, що часто ставало питанням дискусії науковців стосовно правових підстав участі цих суб'єктів у проведенні ними психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа з метою використання отриманих результатів у кримінальному судочинстві. Викладене вище засвідчує, що різниця між експертом і спеціалістом є номінальною, вона більше стосується процесуального статусу цих осіб, тобто закріплення того й іншого учасника нормами кримінального процесуального законодавства. Саме цей поріг заважає органам досудового слідства і суду однаково ставитися до результатів проведених експертних досліджень спеціалістами та експертами. Інша ситуація із забезпеченням доказів у конкретному кримінальному провадженні, коли потребується проведення експертного дослідження особою, яка на достатньому рівні володіє спеціальним знаннями у галузі поліграфології і може професійно виконувати доручені їй завдання в сфері кримінального судочинства. Тоді, за клопотанням слідчого, прокурора, адвоката до керівника установи, яка спеціалізується на проведенні досліджень із застосуванням поліграфа і забезпечила (зарекомендувала) собі бездоганну репутацію, на підставі винесеної слідчим-суддею чи судом ухвали суду призначається судова психофізіологічна експертиза із застосуванням поліграфа щодо перевірки від конкретної особи (свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, підсудного) інформаційних даних, які були отриманими від неї раніше досудовим слідством для з'ясування питань, пов'язаних з подією вчиненого кримінального правопорушення. Саме на спеціаліста-поліграфолога, якого залучають до участі в кримінальному провадженні як експерта-поліграфолога на підставі ч. 4 ст. 38; ч. 1 ст. 243; ч. 2 п. 4 та 5 ст. 244 КПК України покладається проведення цієї експертизи. Процедура такої заміни обґрунтовується відсутністю в державних інституціях Міністерства юстиції України зазначеного виду експертної діяльності. Спеціалісти-поліграфологи приватних установ, володіючи навичками спеціальних знань у галузі поліграфології виконують покладені на них завдання досудовим слідством з дотриманням процесуальних вимог чинного законодавства України [3].

Така експертна діяльність повністю відповідає вимогам, встановленим до інших видів судових експертиз. Вона ґрунтується на принципах законності, поваги до прав і свобод людини та громадянина,

об'єктивності, різнобічності й повноти проведених досліджень на основі використання сучасних досягнень науки та техніки, а також незалежності експерта-поліграфолога, який її виконує. Призначення та проведення цієї експертизи є однією з форм реалізації спеціальних знань у кримінальному судочинстві, оскільки забезпечує методично кваліфіковані, обґрунтовані дослідження об'єктів, які мають значення для встановлення обставин розслідуваної події злочину.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. Х. : Право, 2012. 392 с.

2. Закон України Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII Верховна Рада України : офіц. веб-портал. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_sudovu_ekspertizu.htm.

3. Мотлях А.И. Полиграфология : учебник. Киев : Освіта України, 2021. 570 с.

Пиріг Ігор Володимирович,
професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор

СУЧАСНІ ХІМІЧНІ МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ РУК ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Одним з завдань криміналістики є розробка засобів і методів протидії злочинності, заснованих на сучасних досягненнях науки і техніки. Сучасний розвиток досліджень в галузі хімії направлений не тільки на фундаментальні теоретичні дослідження, а й мають прикладний характер. Розвиток таких галузей, як фізична хімія, електрохімія, біологічна, біоорганічна, колоїдна, квантова, математична хімії, радіохімія, механохімія, хемоінформатика, геохімія, топохімія, нанохімія, термоелектрохімія, агрохімія, екологічна, ядерна хімії та інших направлений саме на прикладний характер хімічних досліджень. Серед матеріальних слідів злочину при розслідуванні кримінальних правопорушень значне місце займають сліди рук, що містять інформацію про злочинця, яку можливо отримати дослідженням не тільки папілярних візерунків, а й біологічного складу потожирової речовини, що утворює сліди. Саме тому, визначення сучасних можливостей використання хімічних методів при збиранні та дослідженні слідів пальців рук при розслідуванні кримінальних проваджень є пріоритетним напрямком криміналістичних досліджень.

Методи виявлення слідів рук в криміналістиці прийнято поділяти на візуальні (оптичні), фізичні та хімічні [1, с. 128–129]. Основою